

RANĚ KŘESŤANSKÁ ARCHITEKTURA

- architektura navazuje na antickou architekturu, zpočátku přejímá antické tvarosloví, později se zjednodušuje
- titulus – soukromý dům křesťana v kterém se příležitostně konaly náboženské obřady
- domus dei – dům boží, ranný křesťanský chrám
- křesťanství vyžadovalo velké shromažďovací prostory, inspirace římskou bazilikou v kombinaci s antickým chrámem (telesterion – chrám ve kterém se konaly antické Elusínské mystéria)
- dochází k postupné přeměně některých pohanských chrámů na křesťanské
- části starokřesťanské baziliky: postranní loď, střední loď, ambona (řečniště v přední části střední lodi), volně umístěný oltář (za ambonou), nartex (předsín), atriové nádvoří s kašnou
- ravenská architektura byla na rozdíl od římské otevřená vnějším vlivům, inspirovala se také v byzantské architektuře
- od 3. století dochází k rozvoji mnišství
- **Řím** – katakomy na Via Latina z 3. století; Laténská bazilika z roku 320; kostel Sv. Petra z roku 390, pětiolní basilika s příčnou lodí a nejstarší kryptou; chrám Sv. Klimenta z roku 380; kostel Santa Sabina z roku 422; pětiolní kostel San Paolo fuori le mura z roku 386 n. l.; kruhový kostel Santa Constanza ze 4. století
- **Miláno** – centrální kostel San Lorenzo z roku 372
- **Ravena** – mausoleum Gally Placidie z 5. století, křížová dispozice; trojlodní bazilika San Apollinare Nuovo z roku 490; centrální kostel San Vitale z roku 547
- **Kolín nad Rýnem** – centrální oválný kostel Sv. Gereona z roku 380
- **Kalat Simae** (Sýrie) – klášter Sv. Šimona s centrální bazilikou z roku 470
- **Jerusalem** – bazilika v Golgotě z roku 335, sloupová architektura ve dvou patrech, chybí basilikální osvětlení
- **Athény** – první křesťanský chrám byl vystavěn na nádvoří Hadriánovi knihovny, skládal se z velkého atria s předsíní na kterou byly napojeny čtyři apsidy; Hefaisteon byl přestavěn na kostel, byl zaklenut a doplněn o apsidu; Parthenon byl přeměněn na kostel sv. Marie; na ruinách Apollónova chrámu u svaté cesty byl založen klášter Daphni, v 11. století doplněn o větší kostel

BYZANTSKÁ ARCHITEKTURA

- kostel měl obvykle jednoduchý geometrický tvar, využívalo se rotace čtverce, jako modul se používala šířka lodi
- byzantský kostel je zpravidla rozčleněn do tří výškových úrovní, kopule symbolizuje nebe, nižší úroveň ráj nebo Svatou zemi a nejnižší byly malby svatých symbolizující okolní svět
- často se z estetických i statických důvodů používala kombinace kamenného a cihelného zdiva, interiér kostelů byl bohatě zdoben mozaikou nebo nástěnnou malbou
- ikonostas – stěna oddělující veřejnou část kostela od oltáře
- na konci 6. století dochází k útlumu stavební činnosti způsobenému vpádem slovanských kmenů a muslimů, dochází k celkovému úpadku městského života
- v 9. století vznikl nový typ kostela na půdorysu řeckého kříže, centrální kopuli nesou čtyři sloupy, z kopule vycházejí čtyři zaklenuté prostory, na východě je apsida, na západě předsín
- v 10. století dochází opět k rozkvětu a novému stavebnímu rozmachu
- **Konstantinopol** – chrám Hagia Sofia postavený architektem Isidorem z Milétu z roku 537, nový typ kostela, změna způsobu stavění, vznikl vedle císařského paláce na místě starší baziliky která vyhořela, kopule vysoká 56 m byla postavena z tufových cihel,

podpírají ji pandantivy, vzor pro kostely v Itálii i pro Osmanské mešity; kostel sv. Ireny z roku 524, trojkopulový kostel postavený na místě starší baziliky; kostel sv. Sergia a Bakcha z roku 536, nepravidelná centrální stavba s jednou kopulí obklopenou dvoupatrovými exedrami, ochoz opisuje nepravidelný čtyřúhelník; Myrelaion z roku 920, půdorys řeckého kříže, malé rozměry, průměr kopule 3,3 m, cihlový kostel byl napojený na residenci císaře; císařský palác v Blachernách z 13. století, nepravidelný půdorys, přízemí zaklenuto kopulemi, v patře dřevěný trámový strop

- **Trilye** (Turecko) – kostel sv. Štěpána z počátku 9. století, jednoduchá stavba na půdorysu řeckého kříže
- **Hosios Lukas** (Řecko) – chrám Panny Marie na půdoryse řeckého kříže, catholikon pochází z 11. století, menší mariánský kostel z 10. století
- kostel kláštera **Chora** (Turecko) postavený ve 12. století po obnově říše, ve 14. století byla centrální stavba doplněna o další předsíně a boční kapli, použit systém opěrných oblouků, nástěnné malby ze 14. století
- **Efes** – kostel Sv. Jana z roku 565, velká centrální kopule doplněna pěti menšími
- **Athos** (Řecko) – Velká lavra, klášter z 2. poloviny 10. století
- **Athény** – kostel sv. Apoštolů z 11. století, kombinace kamenného a cihelného zdiva, mozaiková výzdoba, kostel představuje zmenšený vesmír, malá okna dodávají dostatek světla, tlak kopule je sveden do štíhlých sloupů, optické sjednocení prostoru
- **Mistra** (Řecko) – městský stát založený r. 1262 napojený na Konstantinopol, klášter sv. Theodora z roku 1295, původně pokrytý glazovanými cihlami; klášter Brontochion z období okolo roku 1300, trojlodní bazilika kombinovaná s kostelem na půdorysu řeckého kříže
- **Arta** (Řecko) – město není ovládáno křižáky ze západní Evropy, je to významné centrum řecké kultury, kostel Panhagia Parigoritissa z roku 1296, čtvercová stavba, pět kopulí, střední kopule je menší než střední loď, proto je podepřena vykonzolovanou konstrukcí, vliv západní architektury
- **Pliska** (Bulharsko) – Velká bazilika z roku 880, velké atrium a dvě předsíně, celková délka 100 m
- **Preslav** (Bulharsko) – okrouhlý chrám z 10. století
- **Klášter Bačkovo** (Bulharsko) – hrobní kostel z roku 1083
- **Bojana** (Bulharsko) – menší kostel z 12. století, roku 1259 k němu byl přistavěn další kostel na vyšší výškové úrovni
- **klášter Rilja** (Bulharsko) z 10. století, většina kláštera se nedochovala, byl později přestavěn Turky
- **Studenica** (Srbsko) – pohřební kostel Panny Marie z 12. století, centrální stavba se zvýrazněnou podélnou osou
- **Kyjev** – chrám sv. Sofie z roku 1048, inspirace v justiniánských kostelech Byzantské říše, postaven řeckými i kyjevskými řemeslníky, velké kopule obklopená dvanácti menšími
- **Benátky** - kostel sv. Marka z roku 1063, byl již třetí stavbou na stejném místě, symbolizoval ambice Benátek, vzorem se stala byzantská architektura čímž byla naznačena suverenita vůči západní Evropě, bohatá výzdoba, propojen s dóžecím palácem a navázán na velké náměstí, asymetrické průčelí, centrální kopule obklopena čtyřmi dalšími

PŘEDROMÁNSKÁ ARCHITEKTURA

- kulturním centrem se stává Francká říše ležící v dnešní Francii, části Německa a Itálie
- francká říše si osvojila římskou kulturu, v době Karla Velikého nebylo žádné hlavní město, Karel Veliký cestoval po říši, vznikají proto paláce panovníka zvané falce
- nejstarší architektonický půdorys je plán kláštera ze St. Gallen z roku 830

- v 8. století se vytváří typologie benediktýnských klášterů, jádrem kláštera je kostel, ke kostelu přiléhá čtyřkřídlá konventní budova lemující rajský dvůr obíhaný křížovou chodbou, kapitulní síň se nachází ve východním křídle, v jižním křídle je jídelna, na západě obvykle dílny a sklady, tato dispozice umožňuje zároveň propojení i oddělení prostor
- za Karla Velikého se rozvíjí kult svatých a jejich ostatků, vytváří se proto typ poutních kostelů s kryptou, nejstarší krypta je v kostele Sv. Petra v Římě, zpočátku měla formu chodby umožňující cirkulaci poutníků kolem hrobu
- u kostelů vznikají westwerky, původně oddělené věžové obranné stavby stavěné na západní straně kostela, později se stávají součástí kostelů
- v 8. století se zvyšuje vliv římského biskupa, což vyústí ve vznik papežství
- **San Juan de Baños** (Španělsko) – kostel z roku 661, malá kamenná bazilika královského založení, presbytář je zaklenut kamennou klenbou, použité podkovovité oblouky typické islámskou architekturou
- **Laterán** (Itálie) - papežský palác s kostelem San Giovanni, který byl hlavní římskou bazilikou, palác se skládá z nezávislých budov navzájem propojených chodbami
- **Fulda** (Německo) – opatství z roku 790, klášterní kostel je velká sloupová bazilika, opat Ratger připojil k bazilice transept se západní apsidou, jsou zde uloženy ostatky sv. Bonifáce, je to středoevropská replika kostelu sv. Petra v Římě
- **Centula** – klášterní komplex z konce 8. století skládající se ze samostatných staveb propojených chodbami a kostelu St. Riquier, během bohoslužeb procházeli mniši z jednoho kostelu do druhého
- **Aachen** (Německo) – oblíbená falc postavená v lesích se spoustou zvěře, falc se třemi apsidami byla spojena dlouhou chodbou přerušenu stavbou neznámého původu s kostelem Pany Marie, v té době to byla naprosto nezvyklá návaznost staveb; kostel Pany Marie se dochoval v téměř původním stavu, podobá se kostelu St. Vitale, vnitřní prostor je převýšen, použit systém exceder, má menší předsíň se dvěma věžemi
- **St. Germain Auxerre** (Francie) – kostel s kryptou s chodbovým systémem okolo úložného prostoru z roku 841
- **Paderborn** (Německo) – falc a kostel s kterým není navzájem provázána pochází z roku 776, velká ceremoniální síň
- **Steinbach in Odenwald** (Německo) – kostel s kryptou pro část ostatků římských svatých, pilířová bazilika
- **Lorsch** (Německo) – dochovaná brána klášterního komplexu inspirovaná snad římským vítězným obloukem

VELKOMORAVSKÁ ŘÍŠE A ČECHY

- v Čechách a na Moravě vznikají centrální i podélné stavby, nedochovalo se téměř nic
- inspirace v balkánské ale i v západoevropské architektuře
- po zániku Velkomoravské říše v roce 906 se přesouvá kulturní centrum do Čech
- **Mikulčice** – nalézá se zde nejstarší stavba Velké Moravy, je jí rotunda se dvěma protilehlými apsidami z počátku 9. století
- **Pohansko** – kamenný kostel s apsidou a západní předsíní zde byl založen v poslední třetině 9. století uvnitř velmožského dvorce
- **Praha** – rotunda sv. Víta založená roku 930 pro uchování ramene sv. Víta a ostatků sv. Václava, měla čtyři apsidy, z počátku však pravděpodobně méně, v 11. století byla nahrazena velkou kamennou bazilikou; kostel Sv. Jiří byl založený počátkem 10. století a přestavěn později v 10. století na klášter benediktinek, v bazilikální lodi se nachází čtvercový chór, nad bočními loděmi byly při přestavbě v polovině 12. století vytvořeny

tribuny typické pro ženské kláštery, vzorem pro přestavbu se stal klášterní kostel v Gernrode

ROMÁNSKÁ ARCHITEKTURA

- okolo roku 1000 dochází k rozvoji stavitelství, kulturní centrum se přesouvá do střední Evropy, na karolinskou a ottonskou architekturu navazuje nově vznikající románská architektura
- znakem románské architektury je jednoduchá geometrie staveb
- dochází k rozvoji kleneb, klenby bývají 30 cm tlusté, zaklenutí sloužilo jako ochrana proti požáru, zlepšovalo akustiku a používalo se z estetických důvodů
- rozvíjí se výstavba věží, sloužících jako zvonice, velice náročná konstrukce bývá často provázána s nižšími částmi objektu
- v 11. století vznikají halové krypty sloužící jako tešte jeden kostel v podzemí, původně určené k uctívání ostatků, rychle vycházejí z módy, ostatky se přesouvají do lodí
- klenební pole vytváří funkční jednotky, vzniká rytmizace prostoru, aditivní systém, velký průhled je typický pro velké románské prostory
- v románském období nebyl venkov příliš osídlený, vesnice byly malé, kostel stál na území vesnice, byl jedinou nespalnou stavbou a sloužil jako útočiště (refundum), obvykle se jednalo o podélný kostel se vstupem na jihu nebo na severu podle polohy vesnice
- ve Francii se rozvíjí románská architektura podle šesti škol, škola Périgord se vyznačovala křížovým nebo podélným půdorysem zaklenutým kopulemi (St. Front v Périgeux), škola Provence byla ovlivněna antikou, kostely byly zaklenuty valenou klenbou a byly bez chórového ochozu, obvykle to byly trojlodní baziliky (St. Trophime v Arles), naopak škola Normanská byla pod vlivem karolinské architektury, kostely byly obvykle neklenuté trojlodní baziliky, měli westwerk (St. Ethine v Caen), škola Poitou používala valené klenby s klenebními pasy, hlavní klenba se opírala o klenby bočních lodí, odpadá tedy bazilikální osvětlení, kostely jsou halové (Notre Dame v Poitiers), škola Auvergne je téměř stejná jako Poitou, ale má navíc nad boční lodí emporu (St. Sernin v Toulouse), škola Burgundská je typická používáním opěrných pilířů, které zachycují boční tlaky, tlaky také zmenšuje užití lomených oblouků, klenba je obvykle valená, v bočních lodích křížová (St. Madleine ve Vezeley)
- **Hildesheim** (Německo) - kostel Sv. Michala v podobě velké baziliky s dvěma transepty, na západě je velká apsida, na východě další tři apsidy, kostel nebyl klenutý, střídání pilířů a sloupů
- **Compostela** (Španělsko) – velká trojlodní bazilika Santiago de Compostela, typické zakončení poutního kostela s chórovými kaplemi umožňující více mší najednou, výrazně převýšená hlavní loď je zaklenuta valenou klenbou a šikmé tlaky jsou roznášeny ven čtvrtkruhovým zaklenutím bočních lodí, hlavní loď je osvětlena přes boční lodě
- **Poitiers** – kostel Pany Marie v podobě trojlodní pseudohalové baziliky, šikmé tlaky se přenášejí půlkruhovým zaklenutím bočních lodí
- **Cluny** (Francie) – klášter s pětিলodní bazilikou sv. Petra a Pavla založenou roku 909, nedochovala se, byla poničena za revoluce, ve své době byla největším kostelem, na západě stály dvě věže, na východě dvě příčné lodě, šikmé tlaky klenby střední lodě jsou přenášeny systémem bočních lodí zaklenutých ze statických důvodů lomeným obloukem, v hlavní lodi se nachází mezilodní arkáda, použity kanelované pilastry a korintské hlavice, ve 12. století byl dodatečně dostavěn opěrný systém, kostel má mimořádně velké rozměry, hlavní kopule je ve výšce 30 m
- **Fontevrault** – královský klášter zaklenutý sérií kupolí, uplatňuje se regionální tradice

- **Vezelay** – poutní kostel St. Madlen s ostatky Máří Magdaleny, byl zaklenut valenou klenbou, nad bočními loděmi je klenba křížová, jsou zde použity opěrné pilíře, které jsou původně románské, v 13. století však byly přestavěné a doplněné o opěrné oblouky
- **Périgueux** – kostel St. Front z roku 1120, poutní kostel s odlišnou typologií, kopulová stavba na křížovém půdorysu podobná benátskému kostelu sv. Marka
- **Tournus** – kostel sv. Philiberta z roku 1060, hlavní loď je zaklenuta valenou klenbou s příčnými klenebními pasy, která umožňuje použít velká okna, konstrukčně je to však nevýhodné, kostel je součástí kláštera
- **Durham** – katedrála z roku 1100, klenby jsou odděleny pasy, žebra jsou do kříže, jsou však jen dekorací, nejsou nosným prvkem
- **Dijon** – kostel St. Benigne z roku 1018, velký kruhový kostel s připojenou podélnou částí, hlavní prostor je obkroužen třemi řadami sloupů, kostel imituje chrám Božího hrobu v Jerusalemu
- **Caen** – kostel Sv. Štěpána založený Vilémem Dobyvatelem roku 1064, nad hlavní lodí se nachází velká tribuna, nad tím se nachází prostor oken vložený až ve 12. století, dvouvěžové průčelí je důležité pro budoucí vývoj gotických katedrál
- **Spaer** (Německo) – císařský dóm z roku 1030 zaklenutý křížovou klenbou, zakončen je typickou románskou gradací, slepá arkáda umožňuje snížit hmotnost stěny
- **Modena** – dóm z roku 1099 postavený architektem Fraucusem na objednávku svobodné městské komunity
- **Pisa** – dóm budovaný od roku 1063, pětilodní neklenutá bazilika s transeptem a velkou kopulí nad křížením, dóm je součástí komplexu s baptisteriem a zvonici, jsou zde použity klenební pasy s lomenými oblouky
- **Cheb** – roku 1165 zde byla vystavěna císařská falc skládající se z paláce s rozměrnými sdruženými okny, obranné čtverhranné věže a dvoupodlažní kaple sv. Erharda a Uršuly

RANĚ GOTICKÁ ARCHITEKTURA

- ve Francii vzniká katedrální architektura, hlavními znaky jsou rozvinutý opěrný systém, opěrné pilíře jsou nadstavěné věžicemi umožňující šikmé roztlaky, kolem chóru je věnec kaplí, okno zabírá celou šíři mezi pilíři,
- raně gotické francouzské katedrály mají příčnou loď obvykle zhruba ve středu dispozice, která bývá pětilodní po celé své délce, elevace je čtyřdílná (arkáda – empora – triforium – okna), existuje střídání podpor a opěráků, v hlavní lodi je šestidílná klenba
- do začátku 13. století má gotika pouze lokální význam, vývoj nebyl lineární proces
- v 60. letech 12. století se buduje skupina kostelů na důležitých obchodních trasách, například v Laon
- po celé Evropě vznikají nové cisterciácké kláštery, organizace řádu byla nezávislá na místních biskupech a vládách, vytvořili si vlastní pohled na sakrální architekturu, měla by vyjadřovat asketický duch řádu, bez výzdoby, jednoduchá, zákaz stavby věže
- kostel v na venkově raném středověku sloužil jako útočiště
- středověké kostely měly ve středověku často více prostorů, lettener odděluje prostor pro mnichy a kněze
- věžice opěrného systému zatěžují pilíře kolmo dolů, udržují tak stabilitu opěrného systému proti šikmým tlakům
- koncem 11. století dochází k reformám klášterů, znovuzavádí se řehole sv. Benedikta, jeden z prvních reformovaných klášterů byl klášter Citeaux, vznikl řád cisterciáků, tento řád měl radikální pohled na to, jak má vypadat architektura, od začátku trvali na prosté stavbě bez výzdoby, měli přísně asketický pohled, zákaz stavět věže, zvony vkládali do konstrukce v krovu, kláštery měly fungovat jako samostatné ekonomické jednotky, kromě vlastních klášterů stavěli i agrární budovy, cistercko-burgundská gotika rozvíjí tradici

románské architektury, cisterciácké kostely mají obvykle křížové klenby s půlkruhovými diagonálami, přípory končí na konzole, chór je pravouhlý

- v polovině 12. století dochází k domácí kolonizaci, zakládají se nové vesnice které vytyčovaly hranice katastru
- **Paříž - St. Denis** byl původně biskupský kostel z roku 768 stojící za hranicemi města a od 12. století sloužící jako pohřební kostel králů a uchováající ostatky sv. Diviše, ve 12. století byl přestavěn, vznikla tříosá dvou věžová fasáda se třemi portály, použity lomené oblouky a cimbuří, v průčelí je roseta, ve 40. letech 12. století byl nově vystavěn na východě chór, ochoz pro poutníky byl zdvojen, kaple nejsou od sebe odděleny, hlavní loď je zaklenuta žebrovou klenbou, architekt není známý, v roce 1231 byl kostel přestavěn na katedrálu, arkáda je vynášena složeným pilířem s příporami, které běží až do klenby, triforium má celou zadní stěnu prosklenou, okna mají dvě kružby vložené do sebe; katedrála Notre-Dame byla založena roku 1155, vedlejší lodi jsou zdvojené, katedrála je tedy pětilodní, ochoz je také dvojitý, transept je méně nápadný, průčelí je dvouvěžové, hlavní loď je vysoká 33 m, ve své době nejvyšší, v 19. století byla rekonstruována Violetem-Le-Ducem
- **Sens** (Francie) – trojlodní katedrála z roku 1145, klenební pole jsou velké a šestidílné, střídání podpor mezilodní arkády, ochoz je jednoduchý, výška hlavní lodi je 15 m
- **Laon** (Francie) – katedrála z roku 1165 s výrazně přečnávajícím transeptem, na západě je velké dvouvěžové průčelí, interiér je velmi plastický, tribuna je nesená arkádami, hlavní loď je vysoká 23 m, stěny jsou silné zděné románským způsobem
- **Cîteaux** – klášter založený roku 1098 a postavený na bernardském půdorysu latinského kříže, je strohý, odmítá katedrální architekturu
- **Clairvaux** – klášter připomínající na první pohled řešení gotických katedrál, radiální kaple uzavřeny jednou stěnou, oproti katedrále je daleko prostší a sevřenější, dceřiné kláštery opakovali toto půdorysné řešení po celé Evropě
- **Pontigny** – klášter z 12. století, byl první stavbou na bernardském půdorysu a zároveň druhou stavbou s půlkruhovým chórem, okna jsou malá, nosným prvkem je stěna, stavba je odproštěna od detailů, v průčelí je rosetové okno, u chóru visutý opěrný systém daleko prostší než u katedrál, hlavní loď není příliš převýšená, stavba byla ovlivněná cisterckoburgundskou gotikou
- **Morimond** – klášter z kterého se odvozují všechny české kláštery, je založený na bernardském půdorysu, klenby jsou žebrové a křížové, na osu je umístěn pilíř
- **Maulbronn** (Německo) – nejlépe dochovaný klášter, je zde použita chórová přepážka (lettuer) oddělující prostor pro mnichy a konvrše vytvářející tak dva kostely v jednom, západní část pak sloužila i pro ostatní lidi, chór byl určený pro mnichy, druhým nejdůležitějším místem byla kapitulní síň, refektář pak byl architektonicky nejzajímavější, byl napojený na ambit
- **Bourges** – pětilodní katedrála z roku 1195, boční lodě jsou zdvojené, transept chybí, mezilodní arkáda je vynášena pilíři, boční lodě fungují jako část nosného systému
- **Tišnov u Brna** – cisterciácký klášter z 30. let 13. století, těžký románský charakter, rosetové okno není příliš gotické, kontrast západního nálevkovitého figurálního portálu
- **Zlatá koruna** – klášter z roku 1263, součástí je kaple Andělů strážných, stavba se nesnaží zachovávat katedrální model, ale jen hmotu
- **Vyšší Brod** – klášter, kapitulní síň je zaklenuta obkročnými klenbami, musela obkročit rosetové okno, pokus architekta o novinku

VRCHOLNĚ GOTICKÁ ARCHITEKTURA

- vrcholně gotické francouzské katedrály měli obvykle západní část trojlodní a východní chórovou pětilodní, transept vystupuje více, ale stále méně než v románské době, kaple

kolem chórového ochozu spolu sousedí a vyplňují místo mezi opěrnými pilíři, jsou takřka vždy pětiboké, elevace je trojdílná (arkáda – triforium – okna), hlavní loď je zaklenuta křížovými klenbami nad obdélníkem, roste vertikalismus a odhmotnění

- v 2. polovině 13. století a v 14. století dochází k vnější kolonizaci, mění se systém zemědělství, zakládají se nové vesnice, feudál vlastnil půdu a rolník na ni musel pracovat, peníze se staly podnětem pro to, aby majitelé půdy zakládali nové vesnice, voda při zakládání už nebyla tak důležitá, urbanistické schéma bylo podobné městskému, na usedlost přímo navazují pole, údolní vesnice se zakládaly podél vody, lánové pak v kontaktu s polnostmi, lesní vesnice vznikaly žďářením
- v 13. století se ustálil typ vesnického domu, bývala to roubená chalupa, občas byl použit i kámen, jizba byla vyplněná dýmem, který vycházel okny
- ve 30. letech 13. století se rozvíjí rayonantní architektura typická paprčitostí a dynamičností, arkáda je vynášena složeným pilířem s příporami, které běží až do klenby, triforium má prosklenou zadní stěnu, okna mají dvě kružby vložené do sebe
- ve 14. století ve Francii vzniká flamboyantní gotika odvozující svůj název od dekorativního motivu plamének v kružbách oken
- jako protipól vzniká redukováná gotika vyznačující se převedením gotického systému do zjednodušené a náznakové sestavy na vztah klenb a přípor, může se jevit jako navrácení se k románské architektuře
- **Paříž - Sainte-Chapelle** byla postavena roku 1248 za účelem přechovávání trnové koruny, jedná se o jednolodní kapli, její hmota byla zcela redukována na opěrný systém, výplňové stěny byly nahryzeny velkými okny
- **Chartres** – katedrála Pany Marie z roku 1194, největší mariánský chrám ve Francii v tehdejší době, výstavba byla bohatě podporovaná králem, bazilika na západě trojlodní, na východě pětিলodní, výrazný transept, k apsidě jsou připojené kaple, mezilodní arkády jsou vynášeny pilíři, autor je neznámý, přední stěna pod rosetou byla nahrazena kružbou, výška lodi je 32 m
- **Remeš** – katedrála z roku 1211, autorem je architekt Jean D'Orbais, na západě trojlodní bazilika, na východě pětिलodní, k apsidě je připojeno pět kaplí, velký transept splývá s východní částí, okna mají jednoduchou kruhovou kružbu s šestilistý, mnoho kamenických a sochařských detailů, ve východní části je zdvojený opěrný systém, nosný systém je převeden do systému věžic
- **Amiens** – katedrála z roku 1232, autorem je architekt Robert De Luzarches, výstavba byla ovlivněna králem, vzorem se stala katedrála v Chartres, světlá výška je 42 m, problém s vyřešením průčelí, nad portály byly umístěny okna, velká dekorativnost průčelí
- **Beauvais** – katedrála z roku 1225, po dostavbě se zřítíla část klenb, světlá výška dosahuje 48 m, dostavěna byla jen po transept, zbylá část byla dostavěna až později, po kolapsu byly vloženy další pilíře a katedrála byla znovu zaklenuta
- **Toulouse** – dominikánský klášter zbudovaný v 3. třetině 14. století, velký dvoulodní sjednocený prostor
- **Aachen** – kostel Pany Marie, v 2. polovině 14. století dostal karolínský oktagon polygonální závěr
- **Norimberk** – Mariánská kaple, jedna z prvních staveb Petra Parléře
- **Praha** – roku 1344 započata výstavba katedrály sv. Víta na místě starší baziliky, výstavbu řídil Matyáš z Arrasu, dokončil devět arkád uvnitř chóru, věnec kaplí a klenbu ve východní části, ve výstavbě pokračoval Petr Parléř, začal se stavbou zakristie, použita slepá kružba, zaklenul západní část síťovou klenbou, klenba působí jednodušeji a lehčeji a spojuje prostor, roku 1362 se začala stavět vedlejší kaple, použity vysuté svorníky, v roce 1366 byla dostavěna kaple sv. Václava, přípory jsou bohatě zdobené, stěny jsou obložené polodrahokamy, které měly znásobovat zázračnou moc relikvií, půdorys je čtvercový

zaklenutý klenbou tvaru části kulové plochy, roku 1368 byla dostavěna Zlatá brána, v horní části byla zřízena nová pokladnice, brána sloužila jako vstup pouze pro panovníka, předsín se otevírá arkádou, tvar předsíně byl hojně napodobován, žebra jdou volně prostorem a sbíhají se na jeden střední sloup, okna vytvořená za Matyáše z Arrasu jsou všechna stejná, okna od Petra Parlěře mají každé individuální kružbu, jižní věž zůstala nedokončená, v prvním patře je hvězdicová klenba, Petr Parlěr je i autorem jižního schodiště, které dynamicky zakončuje průčelí jižní věže; kaple Všech svatých byla budována v letech 1378 – 1413, Petr Parlěr použil asi síťovou klenbu, nedochovala se, zřítla se po požáru, okna jsou od opěráku k opěráku, nosný systém je redukován na minimální tloušťku, vzorem byla St. Chapell; Kamenný most vznikl na místě Juditina mostu, výstavbu vedl mistr Otto, Petr Parlěr převzal dostavbu, dodělal Staroměstskou mosteckou věž s nevelkou síťovou klenbou v průjezdu

- **Kolín** – raně gotický kostel sv. Bartoloměje, Petr Parlěr dostavěl nový chór, rozdíl mezi jednotlivými částmi je markantní, použita osa na střední pilíř, po obvodě je šest kaplí, vnější zeď je prakticky půlkruh, opěráky jsou pootočené a přiléhají hranou, kružby oken jsou jedny z nejkrásnějších v české gotice

POZDNĚ GOTICKÁ ARCHITEKTURA

- katedrály mají dvoudílnou elevaci (arkáda – okna), triforium totiž splývá s okny
- používají se plaménková okna a síťové klenby, od 70. let 15. století se začíná používat zcela nový typ sklípkové klenby
- převládajícím typem nových kostelů jsou halové kostely, a to jak dvoulodní tak i trojlodní
- mění se světelný režim kostelů, od druhé třetiny 15. století se k zasklení chrámových oken používají vitráže jen výjimečně
- zdůrazňuje se i kontrast starších nižších chórů s novými vysokými halovými loděmi
- při výstavbě věží se často opouští symetrické řešení
- **Ulm** – trojlodní kostel z roku 1377 s polygonálním uzávěrem, roku 1392 bylo dokončeno západní průčelí Ulrichem von Ensingem
- **Landshut** (Německo) – cihlový kostel sv. Martina od architekta Hanze von Burghausena z poloviny 15. století, ochozová hala sjednocuje prostor, válcové pilíře jsou umístěny na osu, v ochozu jsou hvězdicové klenby
- **Norimberk** – kostel sv. Sebalda z roku 1462, trojosá hala, jeden sjednocený prostor; farní kostel sv. Vavřince z 2. poloviny 15. století, zaklenut byl síťovou klenbou, vysoký sakramentář s filigránsky řešenými věžicemi
- **Frankfurt** – kostel sv. Bartoloměje, v 15. století měl pouze jednu západní věž, v nižší části nepříliš zdobenou, nahoře je zdobenější a přechází do kopule
- **Ingolstadt** – kostel, žebra oddělená od plochy klenby, zahnutá, nemají konstrukční smysl, mají organický tvar větví
- **Nördlingen** (Německo) – katedrála z roku 1427 s typickým půdorysem, nově zaklenuta okolo roku 1500 hvězdicovou klenbou, halové trojlodí, velká estetická kvalita
- **Dinkelsbühl** (Německo) – kostel zaklenutý síťovými klenbami, autorem je Nicolas Esekler, důraz na hloubkovou osu, vertikální zdůraznění, halové trojlodí
- **Mnichov** – kostel Pany Marie, protáhlá trojlodní hala zaklenutá hvězdicovitou klenbou, opěrný systém vtažen do interiéru, exteriér je kompaktnější, mezi opěráky jsou mělké kaple
- **Míšeň** (Německo) – Albrechtsburg, vévodský palác z roku 1450, autorem je Arnold Vestfálský, moderní prostorová organizace, schodiště je předsazené před stavbu, ve druhém patře jsou použity sklípkové klenby, ve starších částech paláce jsou použity v kombinaci s žebry, bohatá světelná modelace bez náročné kamenické práce

- **Salzburg** – františkánský kostel vznikl na začátku 15. století přestavbou staršího kostelu, vystavěna nová východní část, ochozová hala, opěráky byly vtaženy dovnitř
- **Vídeň** – katedrála sv. Štěpána zaklenutý v 15. století, jižní věž vystavěna v 15. století, reaguje na věž sv. Víta v Praze
- **Strasbourg** – katedrála z 12. století, západní průčelí nově upraveno Ulrichem von Ensingem roku 1399, pokračoval ve výstavbě hlavní věže
- **Chartres** – katedrála byla roku 1505 zasažena bleskem, jedna z věží byla poškozena, oprava věže neimituje druhou věž z 12. století, ale překonává ji výškově, je zdobnější a odlehčenější
- **Beauvais** – ve 13. století spadla část klenby katedrály, okolo roku 1500 bylo dostavěno jižní průčelí, Martin de Chambriges při dostavbě navazuje na tradici katedrální gotiky
- **Paříž** – kostel sv. Eustacha z roku 1532, sleduje gotickou typologii i konstrukci, na gotických pilířích jsou antikizující hlavice, použita suprapozice řádu
- **Gloucester** – benediktýnský klášter s kostelem postaveným na hrobem zavražděného krále z roku 1337, zalomená klenba s hustou sítí, v ambitu se uplatňuje vějířová klenba z poloviny 14. století, stěna a klenba jsou vzájemně propojené systémem trychtýřů, odlišný charakter než ve Francii
- **Windsor** – kaple z roku 1475, autorem je královský architekt Henry Jenyus, oblouky jsou silně stlačené, valená klenba má velice hustou síť žeber, 13 pilířů nesoucích mezilodní arkády symbolizuje 13 apoštolů
- **Londýn** – kaple ve Westminster Abbey z roku 1503, autorem je Robert Jenyus, kaple sloužila jako rodové mauzoleum Tudorovců, použita vějířovitá klenba údajně 9 cm silná, trychtýře svádějí klenbu
- **Praha** – katedrála sv. Víta, dokončena přestavba jižní věže a jižní průčelí, vyvrcholení katedrálních tradic, Benedikt Ried pak vytvořil královskou oratoř s visutou klenbou; roku 1502 byl dokončen Vladislavský sál, který sloužil jako sál trůnní a rytířský, je zaklenut krouženou klenbou s klenebními pasy na rubu; centrální kostel Pany Marie na Karlově zasvěcený též Karlu velikému z roku 1377, dokončený až v roce 1498, nově zaklenut byl roku 1575
- **Rabí** – roku 1492 bylo pod vedením Benedikta Rieda dokončeno nové opevnění hradu a kaple
- **Milevsko** – kostel sv. Jiljí z 14. století, řešen atypicky, je dvojlodní, uprostřed jsou pilíře, okna jsou jen na jižní straně, okolo roku 1400 začala přestavba, byla použita zjednodušená síťová klenba, která se stala vzorem pro mnoho další staveb
- **Český Krumlov** – farní kostel sv. Víta, byl paralelou pražského kostela, vzniklo halové trojlodí s jednotným světlem, po roce 1407 byl zaklenut několika typy kleneb, hlavní loď opakuje zaklenutí jako v Praze, presbytář je zaklenut síťovou klenbou, prostory jsou od sebe odlišeny, sloupy jsou válcové a oktogonální
- **Kadaň** – františkánský klášter, kapitulní síň je zaklenuta sklípkovou klenbou